

Vliv Společné zemědělské politiky na expanzi sóji v Jižní Americe

INFORMAČNÍ LIST | LISTOPAD 2010

Friends of the Earth Europe

for the people | for the planet | for the future

Česká vláda bude v blízké budoucnosti **spolurozhodovat o rozdělení zemědělských dotací EU na léta 2014–2020. Evropské země by se měly především dohodnout, jak proces udělování subvencí reformovat, aby jejich využití přispělo k oživení venkova i lepší péči o krajinu. Subvence by měly oživit vesnice a podnítit zde rozvoj nových odvětví – a také zajistit čisté řeky, obnovu biokoridorů v polích i více místa pro přírodu. Názor českých ekologických organizací na reformu najdete na www.zelenykruh.cz/dokumenty/pozice-ekoorganizac-k-szp.doc. Ministři by však neměli zapomenout ani na další důležitý problém: závislost evropských – i českých – průmyslových velkochovů drůbeže, prasat i skotu na obrovském množství dovážené sóji.**

© Jan Gihuis

© Oleg Kruglov/Dreamstime

České velkochovy a jihoamerické megaplantáže

České velkochovy zanechávají velkou stopu na druhém konci světa, odkud se k nám dováží stále více krmné sóji. Sója, která obsahuje velké množství bílkovin, je totiž důležitou složkou průmyslových krmných směsí.

Tuzemské velkochovy dovážejí sóju především z Jižní Ameriky. Brazílskou, argentinskou a paraguayskou krajinou se tak kvůli profitu českých megadrůbežáren a vepřinů rychle šíří rozsáhlá pole chemizovaných sójových monokultur. Plantáže znečišťují řeky, poškozují půdu a odčerpávají kvanta vzácné vody. Tisíce drobných rolníků musí skončit s hospodařením. Za své berou také poslední zbytky unikátních savan a pralesů, kde žijí vzácná zvířata, například velmi zajímavý vlk hřivnatý.

Evropské i české velkochovy jsou doslova závislé na dovážené sóji. Tato závislost je důsledkem obchodní a zemědělské politiky EU, zejména SZP. Proto Hnutí DUHA a jeho evropské partnerské organizace sdružené v asociaci Friends of the Earth Europe prosazují reformu dotací, která by zajistila změny ve způsobu chovu zvířat. Tyto změny sníží naši závislost na dovozu sóji, a naopak podpoří zemědělce v Evropě a České republice a pěstování zdravých domácích potravin.

V tomto informačním listu shrnujeme a vysvětlujeme podrobnosti.

Vliv Společné zemědělské politiky na expanzi sóji v Jižní Americe

Jak SZP přispívá k expanzi sóji

Dotace z fondů SZP a tržní mechanismy podporují systém, ve kterém je hlavním cílem objem produkce.

U masa, mléčných výrobků a vajec je tedy žádoucí intenzifikace – tj. velkochovy.

Zvířata ve velkochovech potřebují krmivo bohaté na bílkoviny.

Evropští a čeští zemědělci nemají motivaci pěstovat vlastní krmiva bohatá na bílkoviny, protože fondy SZP jim poskytují dotace na jiné produkty.

Krmiva bohatá na bílkoviny je tedy třeba dovážet.

Sója představuje ideální krmivo. Její levný přísun umožňují nulová dovozní cla.

Poptávka po sóji je stabilně vysoká. Stále více jihoamerické půdy (včetně té pralesní) se proto mění na plantáže.

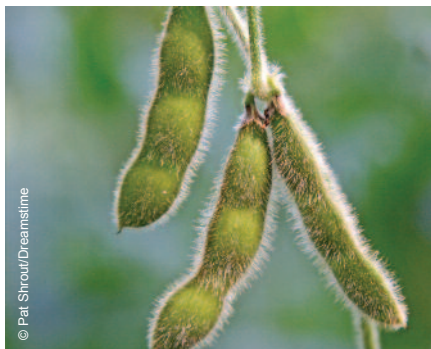
Jak SZP přispívá k expanzi sójových latifundií

Společná zemědělská politika (SZP) je hlavní program, pomocí něž Evropská unie reguluje zemědělství. Jedná se o systém dotací, pobídek a dalších pravidel platných v celé Evropě. SZP tvoří 30–40 % rozpočtu EU.

SZP byla zavedena po druhé světové válce kvůli zajištění potravinové bezpečnosti západní Evropy. Tehdy byly stanoveny garantované ceny pro mléčné a masné výrobky a obilniny, které měly motivovat zemědělce, aby se

© Claire Oxborrow/Friends of the Earth

© Pat Shirouf/Dreamstime

přednostně zaměřili na jejich produkci. Zároveň se EU dohodla s USA, že krmiva pro zvířata nebudou podléhat dovoznímu clu. Evropští zemědělci proto přestali pěstovat krmné plodiny bohaté na bílkoviny, dali přednost obilninám a začali dovážet sóju, což vedlo na evropském území k rozvoji velkochovů na úkor rodinných farem.

Poslední reforma SZP, která proběhla v roce 2003, sladila evropská pravidla s pravidly Světové obchodní organizace. Ta vyžaduje, aby zemědělci produkovali to, co si právě trh žádá, a soutěžili na globálním trhu. Reforma však nezrušila systém pobídek ani se nezabývala systémem velkochovů, který EU i nadále podporuje. Velkochovy jsou tudíž stále závislé na dovozu sóji. SZP tedy stále přispívá k masivní expanzi sojových plantáží, povětšinou v Jižní Americe.

Dopady pěstování sóji

Plocha, na níž se sója pěstuje, se od poloviny 80. let trojnásobně rozšířila. Plantáže často vznikají záborem panenské půdy nebo spojením polí, z nichž jsou vytlačeni drobní rolníci. Hlavní producentské oblasti leží v Americe, kde nejsou výjimkou i několik kilometrů dlouhé plantáže.

Odlesňování a ničení přírody Rozšiřování sojových plantáží má za následek odlesňování a ztrátu unikátních biotopů v důležitých a přitom zranitelných oblastech Amazonie a savany Cerrado.

Brazílie, na jejímž území leží největší část Amazonie, oplývá fascinujícím přírodním bohatstvím. Žije zde bezmála 1300 druhů ptáků, 3000 druhů ryb a 40 tisíc druhů rostlin¹. Jenom kolibříků tu můžeme najít více než 300 druhů. Mnoho z nich – třeba tři čtvrtiny rostlinných druhů – se vyskytuje pouze tady a nikde jinde. Bude-li však současný vývoj pokračovat, 40 % amazonského pralesa kolem roku 2050 zmizí následkem pěstování krmné sóji pro dobytek ve velkochovech².

Sojové plantáže jsou hlavní příčinou rychlého mizení savany cerrado, unikátního biotopu, který se táhne napříč jižní Brazílií. S původní rozlohou přes 200 milionů hektarů původně pokrýval bezmála čtvrtinu země³. Vědci jej považují za druhově nejbohatší typ savany na světě a řadí ho mezi takzvaná ohniska biodiverzity⁴. Cerrado pokrývá plochu srovnatelnou se západní Evropou, v současnosti již však ztratila přinejmenším 70 % svého přirozeného vegetačního krytu. Další 9,6 milionu hektarů by mohlo kvůli pěstování sóji zmizet do roku 2020⁵.

Emise skleníkových plynů Velkochovy drůbeže nebo vepřů značně přispívají k emisím skleníkových plynů. Celosvětově má chov hospodářských zvířat na svědomí 18 % emisí skleníkových plynů⁶.

Kvůli pěstování sojových monokultur se kácení lesy, které zadržovaly velké množství uhlíku. Sója váže vzdušný dusík v podobě N₂ (což není skleníkový plyn), takže jej stabilizuje v půdě. Po sklizni se však dusík zase z rostlin tlejících v půdě uvolňuje, čímž vzniká oxid dusný (N₂O), důležitý skleníkový plyn. Sóju jako zdroj skleníkových plynů uvádí Argentina v pravidelné národní zprávě, vypracované na základě Rámcové úmluvy OSN o změnách klimatu poté, co studie ukázaly, že plantáže zvyšují místní emise N₂O⁷.

Spotřeba vody Mají-li mít sojové plantáže vysoké výnosy, musí se často zavlažovat. Díky zavlažování tak mohou poskytnout nikoli jednu, nýbrž dvě až tři úrody za rok. Jen Velká Británie spotřebuje ročně 1,43 miliardy m³ brazilské vody prostřednictvím dovážené sóji⁸. Čtyřicet milionů brazilských rodin přitom nemá přístup k čisté pitné vodě⁹.

Nechtěné účinky pesticidů Sojové monokultury jsou ošetřovány velkými – a neustále narůstajícími – dávkami pesticidů. Majitelé latifundií rozprašují toxické látky mechanicky pomocí traktorů nebo letadel. Používá se především glyfosát, neselektivní přípravek společnosti Monsanto, ale také řada pesticidů, které působí jako endokrinní disruptory, například endosulfan nebo 2,4-D¹⁰.

Vítr často odvané pesticidy také na sousední pozemky. Déšť je splachuje z půdy, takže končí v podzemní vodě či v řekách. Lidé, kteří žijí v sousedství sojových plantáží, proto trpí soustavnými zdravotními problémy včetně bolestí hlavy, vyrážek a problémů se zažíváním. Ve zvýšené míře také dochází k samovolným potratům a rodí se více dětí s vrozenými vadami. Jen v brazilském státě Piauí bylo během jediného roku 2005 hlášeno 65 případů otrav, z toho patnáct smrtelných¹¹.

Velká část plantáží přechází na geneticky modifikovanou sóju, která je tolerantní ke glyfosátu. V Argentině se takto získává 98 % úrody, v Paraguay 90 %, zatímco v Brazílii je to jen asi polovina. Tato technologie do značné míry zabránila erozi, ale spotřeba herbicidů oproti konvenční produkci kvůli ní stoupla na dvojnásobek. Poptávka po glyfosátu stoupla v Argentině mezi léty 1997 a 2003 skoro jedenáctkrát. Místní agronomové už nyní varují před důsledky této změny. Postřiky nejen poškozují zdraví obyvatel okolních vesnic, ale přispívají také ke sterilizaci půdy a šíření rezistentních plevelů¹². Následkem toho se aplikují další postřiky glyfosátem či staršími a škodlivějšími herbicidy, jako je 2,4-D a paraquat¹³.

Divoký západ 21. století Většinu sojových plantáží vlastní velkostatkáři a nadnárodní společnosti. Z půdy zabírané pro jejich sojové plantáže se musí nuceně stěhovat drobní zemědělci, domorodci i vesnické obyvatelstvo. Jen v Paraguayi se ročně kvůli rostoucí produkci sóji musí vystěhovat na devět tisíc rolnických rodin. Dosáhne-li tamní celková výměra předpokládaných čtyř milionů hektarů, v příštích letech bude vyhnáno dalších 143 tisíc lidí¹⁴. Množství zaměstnaných lidí, které v Brazílii připadá na jeden hektar pěstované sóji, je přitom nižší než u kterékoli jiné plodiny pěstované v zemi¹⁵. Poté, co lidé ztratí svou půdu a živobytí, jen stěží pro sebe a své rodiny hledají jiný způsob obživy.

Moderní otroctví Ti, kteří na sojových plantážích přece jen naleznou práci, jsou vystaveni krutým podmínkám, často připomínajícím otroctví. Brazilské ministerstvo práce vyšetřuje stovky hlášených případů otroctví, které se vyskytly ve společnostech pěstujících sóju. Někteří dělníci jsou nuceni pracovat 16 hodin denně sedm dní v týdnu, zapadají stále hlouběji do dluhů, protože musí nakupovat předražené zboží v obchodech vlastněných společnostmi, a nasmějí farmu opustit. Bylo zjištěno, že v evropských velkochovech končí i sója z takových podniků¹⁶.

Mizející malé farmy v EU SZP podporuje převážně intenzivní zemědělství, čímž ekonomicky znevýhodňuje menší zemědělce a chovatele. 85 % všech prostředků ze SZP dostává necelá pětina evropských zemědělských podniků. Za rok 2003 získala polovina farem v EU méně než 1250 eur [17], přičemž 1650 největších zemědělských podniků obdrželo více než 300 tisíc eur¹⁷.

Dumping – likvidace zemědělců a průmyslu v rozvojových zemích SZP často stimuluje nadprodukcí komodit, po nichž není poptávka. Nadbytečné výrobky se proto vyváží do rozvojových zemí za ceny hluboko pod výrobními náklady. „Evropský dumping“ pak ničí místní zemědělce a producenty. Příkladem mohou být evropská kuřata vykrmená dotovaným zrním, která se vyvážela do Senegalu. Následkem toho zaniklo 70 % tamního drůbežářského průmyslu¹⁸.

Týrání zvířat Velkochovy mají špatnou pověst. Slepice tráví celý život v bateriových klecích, které jsou poskládané v několika patrech nad sebou na ploše o velikosti papíru A4. Nemohou roztáhnout křídla, popelít se, poletovat, běhat ani zobat ze země, což vede k řídnutí kostní tkáně a následně zlomeninami končetin.

K výrobě kuřecího masa se chovají rychle rostoucí kříženci – brojeři, kteří dorostou do porážkové hmotnosti za pouhých 42 dnů. Extrémně rychlý růst nadměrně zatěžuje kosti, srdce a plíce. Prasata jsou ve velkochovu ustájena na velmi malé ploše – na roštové podlaze, v železobetonových kotcích bez možnosti pohybu na čerstvém vzduchu. Na prase ve výkrmu o živé hmotnosti 85–110 kg připadá plocha 0,65 m².¹⁹

Takovýmto průmyslovým velkochovům poskytuje SZP nejvíce peněz, namísto aby podporovala menší, šetrnější hospodářství.

Fakta

- Na produkci jednoho kilogramu hovězího masa z velkochovů se spotřebuje až 10 kg krmiva a 15 500 litrů vody²⁰.
- V letech 2007–2008 se do Česka dovezlo 70 tisíc tun sojových bobů, 1,1 milionu tun sojových pokrutin a 62 tisíc tun sojového oleje²¹.
- Z hlediska světového průměru spotřebuje český dovoz krmných sojových pokrutin je asi 325 tisíc hektarů půdy, která se nachází v zahraničí, pravděpodobně vesměs v Jižní Americe. To odpovídá 4 % plochy České republiky²².
- Brazílie s ekvivalentem 117 tisíc hektarů sóji pěstované pro česká hospodářská zvířata a Argentina s ekvivalentem 85 tisíc hektarů se dělí o čelní pozici v žebříčku největších producentů sóji využívané v České republice²³.
- 97 % světově vyráběných sojových pokrutin (se 70% podílem sojových bobů) se používá jako krmivo pro zvířata²⁴.

Závěry a doporučení

Do Evropy (včetně České republiky) se dováží obrovské množství krmiv, zejména sóji, což přispívá ke značné expanzi jihoamerických sójových plantáží. Tato závislost, důsledek mnohaletého působení Společné zemědělské politiky EU, má za následek řadu vážných sociálních a ekologických problémů, mimo jiné nedostatečnou potravinovou bezpečnost v Jižní Americe.

V současné době se rozhoduje o podobě SZP pro období 2014–2020. Hnutí DUHA se domnívá, že česká vláda by měla při jednání o nové SZP prosazovat:

- podporu pro evropské a české zemědělce, kteří pěstují a využívají místní plodiny bohaté na bílkoviny, jejímž prostřednictvím by se snížila evropská závislost na dováženém krmivu;
- omezení přímých i nepřímých dotací pro velkochovy;
- podporu hospodaření v méně příznivých oblastech, dotace pro pastviny a pro drobné zemědělce;
- zavedení takové tržní politiky, která zajistí, že ceny pro spotřebitele a zemědělce budou odrážet ekologické a sociální škody.

Podrobnosti týkající se důsledků spotřeby sóji v českých velkochovech na lidi a přírodu v Latinské Americe si přečtete ve studii Hnutí DUHA Co mají společného vlk hřivnatý, děti v brazilském slumu a kuře ze supermarketu – české velkochovy a expanze sóji v Latinské Americe na http://hnutiduha.cz/uploads/media/studie_soja_www.pdf.

- 1 Da Silva, J.M.C, Rylands, A.B., et de Fonseca, G.A.B.: The fate of the Amazonian areas of endemism, *Conservation Biology* 19, 2005: 689–694.
- 2 Soares-Filho, B.S. et al.: Modelling conservation in the Amazon basin, *Nature* 440, 2006: 520–523.
- 3 Soy expansion – losing forests to fields, WWF, Curych 2003.
- 4 Conservation International: Biodiversity hotspots – Cerrado – biodiversity, www.biodiversityhotspots.org/xp/hotspots/cerrado/Pages/default.aspx, 7. 12. 2010. is the mitigation option with the largest and most immediate carbon stock impact in the short term, www.ipcc.ch/ipccreports/sres/emission/077.htm
- 5 The impact of soya production on South American ecosystems, AIDEnvironment.
- 6 Global warning: Climate Change and Farm Animal Welfare. Zpráva organizace Compassion in World Farming, 2009, www.ciwf.org.uk/includes/documents/cm_docs/2010/g/global_warning_full_report_revised_2009.pdf.
- 7 Comunicacion Nacional de la Republica Argentina a la Convencion Marco de las Naciones Unidas sobre Cambio Climatico, 2007, <http://unfccc.int/resource/docs/natc/argnc2s.pdf>.
- 8 Water Footprint, WWF Velká Británie, 2008.
- 9 WWF. www.wwf.org.uk/what_we_do/safeguarding_the_natural_world/rivers_and_lakes/working_around_the_world/brazil_water_for_life/index.cfm.
- 10 Tengas, B. et Nilsson, B. R.: Soybean: where is it from and what are its uses, WWF Sweden, Stockholm, 2002.
- 11 Soy: Big business, big responsibility, The Dutch Soy Coalition, 2008.
- 12 Branford, S.: Argentina's bitter harvest, *New Scientist* 2443, 2004: 40–43
- 13 The truth about soya production in South America, United soya republics. www.lasojamata.org/files/soy_republic/Chapt01IntroductionSoyModel.pdf.
- 14 Pueblos Fumigados Informe sobre la problemática del uso de plaguicidas en las principales provincias sojeras de la Argentina, 2009, http://lasojamata.iskra.net/files/RefugeesAgroexport_summary.pdf
- 15 Eating up the Amazon, Greenpeace, 2006.
- 16 Eating up the Amazon, Greenpeace, 2006.
- 17 Speech Kees Kodde (Milieudefensie, FoE Netherlands), Speaking notes for the CAPacity Building Seminar, Session „CAP at the EU level”. www.foeeurope.org/events/krakow/speech/Kees_Kodde.pdf
- 18 Kwa, A. TRADE-AFRICA: Why Food Import Surges Are an Issue at the WTO. IPS, 7. březen, 2008, <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=41502>.
- 19 Kaspříková, L.: Chov hospodářských zvířat a ekologické zemědělství. Hnutí DUHA, Brno, 2007. http://hnutiduha.cz/uploads/media/chov_hospzvirat_a_ekozemedelstvi.pdf
- 20 What's feeding our food? The environmental and social impacts of the livestock sector Friends of the Earth, 2008. http://www.foe.co.uk/resource/briefings/livestock_impacts.pdf
- 21 Český statistický úřad, Databáze mezinárodního obchodu. <http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>.
- 22 Třebický, V., et al.: Česká stopa. Zelený kruh a Hnutí DUHA, Praha–Brno 2005.
- 23 Van Gelder, J. G., Kammeraat, K. Kroes, H. Soy consumption for feed and fuel in the European Union. Profundo, Castricum, Nizozemí 2008.
- 24 Steinfeld, H., Gerber, P., Wassenaar, T., Castel, V., Rosales, M. a de Haan, C. Livestock's Long Shadow: environmental issues and options. Organizace OSN pro výživu a zemědělství, Řím 2006.

Hnutí DUHA s úspěchem prosazuje ekologická řešení, která zajistí zdravé a čisté prostředí pro život každého z nás. Navrhujeme konkrétní opatření, jež sníží znečištění vzduchu a vody, pomohou omezit množství odpadu, chránit krajinu nebo zbavit potraviny toxických látek. Naše práce zahrnuje jednání s úřady a politiky, návrhy zákonů, kontrolu průmyslových firem, pomoc lidem, rady domácnostem a vzdělávání, výzkum, informování novinářů i spolupráci s obcemi. Hnutí DUHA působí celostátně, v jednotlivých městech a krajích, i na mezinárodní úrovni. Je českým zástupcem Friends of the Earth International, největšího světového sdružení ekologických organizací.

Friends of the Earth Europe prosazuje udržitelnou a spravedlivou společnost a pracuje na ochraně životního prostředí. Zastřešuje 30 národních organizací s tisíci místními skupinami a je také součástí největšího světového sdružení ekologických organizací Friends of the Earth International.

Vydáno za finanční pomoci Evropské komise. Za obsah tohoto dokumentu je výhradně odpovědné Hnutí DUHA – Přátelé Země Česká republika a nelze jej v žádném případě považovat za názor Evropské komise.

Hnutí DUHA

Hnutí DUHA
Údolní 33, 602 00 Brno
tel: 545 214 431
e: info@hnutiduha.cz
www.hnutiduha.cz

Friends of the Earth Europe

Friends of the Earth Europe
Mundo-b building,
Rue d-Edimbourg 26,
1050 Brussels, Belgium
tel: +32 2 893 1000
fax: +32 2 893 1035
e: info@foeeurope.org
www.foeeurope.org